

İŞSİZLİK - EĞİTİM İLİŞKİSİNE GENEL BİR BAKIŞ VE GELECEKTE İZLENECEK POLİTİKALARA İLİŞKİN GÖRÜŞLER

*Yrd.Doç.Dr. Hasan Hüseyin AKSOY**

Özet

İşsizlik tüm ülkeler için genel bir sorun oluşturmaktadır. İşsizliğin bir ülkedeki çözümlemesi cinsiyet, yaş, bölgesel, sektörel, eğitsel vb. değişkenlerle birlikte yapılmalıdır. İşsizliğe karşı mücadele ve istihdamı artırma çabaları iş gücünün eğitim durumu ya da sahip olduğu niteliklere bağlı olarak belirlenebilir ve işsizlerin mevcut eğitsel nitelikleri işsizliği azaltmayı amaçlayan politikalarda farklılaşmalar yaratabilir. Avrupa ülkelerinde yapılan işsizlik çözümlemeleri genç nüfusun yetişkinlere göre kızların da erkek yaşlarına göre daha yüksek oranda işsizlikle karşılaştıklarını göstermektedir. Öte yandan örgün eğitim sisteminin mezunlarını iş piyasasının gerek duyduğu alanlara beklenen nitelikte yönlendirmekte zorlanması işsizlik sorununda eğitimin etkililiğini tartışılır hale getirmiştir. İşsizler arasında örgün eğitim almış olanların oranlarının yüksekliği eğitim istihdam ilişkisinin sadece örgün eğitimden geçmiş olma ile ele alınamayacağını göstermektedir. Özellikle Türkiye, OECD ve Avrupa Birliği Ülkeleri arasında diplomalı işsizlerin yüksek düzeyde olduğu bir ülke olarak dikkati çekmektedir. Bu çalışmada Türkiye örneğinde nüfus yapısı içerisinde işsizlerin eğitim durumu çözümlenmekte, eğitim sisteminin istihdam piyasası ile uyumsuz özellikleri tartışılmakta, eğitim kesiminde ve dışında eğitsel niteliklerin istihdamda daha çok kullanılmasına yol açacak önlemler üzerinde durulmaktadır.

Abstract

Unemployment is a main problem for the most countries. An analysis of unemployment should be done by considering gender, age, education, region and sectional variables. Battle policies against to unemployment may be determined in terms of education and qualifications of the unemployed. Thus current

* A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

educational qualifications of the unemployed cause differences in policies which aim at reducing unemployment. Some unemployment analysis done in European countries show that more youngsters comparing to adults and more girls comparing to boys faced to unemployment. On the other side; since formal education could not be successful at guiding the graduates to employment, affection of the education on employment become arguable. In this paper, educational qualifications of the unemployed were analyzed in Turkey and some suggestions were offered for using educational qualifications in employment.

Giriş

İşsizlik, bazı gelişmiş ülkeler dahil olmak üzere, gelişmekte olan ya da az gelişmiş tüm ülkeler için çözülmesi gereken bir sorun olarak önem taşımaktadır. İşsizliğin bir ülkedeki durumu ise cinsiyet, yaş, bölgesel, sektörel vb. çeşitli değişkenlerle birlikte ele alınmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü Hane Halkı İşgücü Anketleri Nisan 1999 sonuçlarına göre kentlerdeki kadın işsizlik oranı (yüzde 16.4) ortalama işsizlik oranından (yüzde 7.3) ve kentlerdeki erkek işsizlik oranından (yüzde 10.6) daha yüksektir. İşsizlerin eğitsel nitelik ya da eğitim düzeyleri de işsizlikle ilgili çözümlemelerde dikkate alınan önemli bir değişkeni oluşturmaktadır. İşsizliğe karşı mücadele ve istihdamı artırma çabaları işgücününün eğitim durumu ya da sahip olduğu niteliklere bağlı olarak belirlenebilecek, işsizlerin mevcut eğitsel nitelikleri nedeniyle işsizliği azaltmayı amaçlayan politikalarda bazı farklılaşmalar söz konusu olabilecektir.

İşsizler içinde özellikle eğitilmiş bireyler ve genç yaşta olanların düzeyi dikkat çekici olmaktadır. Çünkü gençler önemli ölçüde toplumun geleceğe ilişkin olarak üretim potansiyelini oluşturmaktadır. Sadece üretim boyutuyla değil, gelecekte daha sağlıklı ve mutlu bir toplum yaratılmasında da gençlerin bugün yaşadıkları koşulların büyük etkisi olacaktır. Bu kaynağın etkili bir şekilde kullanılmaması durumunda yaratacağı toplumsal ve siyasal sonuçları da dikkate değer niteliktedir. Çünkü genç nüfusun, toplumsal hareketliliklerin odak noktası olduğu kadar, yasadışı kara para kazanan çevrelerin de insangücü kaynağı olabileceği düşünülmektedir (Jallade 1987). ABD'de, gençler arasında yapılan bazı araştırmalar, yasa dışı etkinliklerin işsiz gençler için alternatif meslek ve gelir kaynağı olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Üstelik bu işler çok az beceri ve eğitim gerektirmektedir (Freeman ve Medoff 1982). Eğitilmiş kişilerin işsizliğinin önem taşıyan diğer yönü de eğitim yatırımlarının getirilerini düşürmesi ve eğitimin bir yatırım olarak görülmesine yol açan "gelir artışı" etkisini azaltmasıdır.

Gençlik, sosyolojik ve psikolojik bir kavram olarak ele alınabilir. Ancak bu çalışmada genç ya da gençlik kavramı gelişimin yaşa bağlı bir dönemi olarak ele alınmaktadır. Bu anlamda genç nüfus 15-24 yaş grubunu belirtmektedir.

İŞSİZLİK VE EĞİTİM İLİŞKİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

İşsizlerle ilgili olarak Avrupa ülkelerinde yapılan araştırmalar da işsizlik çözümlerinde genç ve yetişkin ayrımı ile cinsiyet ayrımının yapılması durumunda anlamlı farklılıklar ortaya çıkabildiğini göstermiştir (Notstrand ve Berggren 1994). Araştırmalarda genç nüfusun yetişkinlere göre daha yüksek oranda işsiz görünmeleri yanında kızların da erkek yaşlılarına göre daha yüksek oranda işsizlikle karşılaştıkları belirlenmektedir. Bununla birlikte, çözümlerinde ortaya çıkan sonuçların, gençlerin kayıtsız işlerde çalışmaları, yasa dışı işlerde daha çok çalışıyor olabilmeleri gibi nedenlerle işsizlik oranlarının abartılı çıkabileceği de düşünülmektedir. (Jallade 1987). Gençlerin eğitimden yeni ayrılan ya da işgücü piyasasına yeni giren ve henüz iş aramaya başlamış olan kişileri oluşturmaları nedeniyle de işsizlik oranlarının yüksek olduğu bu konudaki açıklamalar arasında yer almaktadır. Tüm bu açıklamalar tümüyle genç işsizliğini açıklamaya yetmemektedir. Bu konuda en sık ileri sürülen görüş gençlerin becerisiz oldukları, eğitim ve yetişmeden geçmedikleri için işsiz oldukları şeklindedir. Böylece genç işsizliği sorununun çözümünde eğitimin anahtar rolü oynadığı yaygın bir görüş haline gelmektedir. Ancak eğitim isteminin hızla artması ve bu istemi özellikle örgün eğitim sisteminin iş piyasasının tercih ettiği alanlara istenen düzeyde yönlendirmekte zorlanması sonucu eğitimin etkililiği tartışılır olmuştur. Sınırlı bir boyutta gerçekleştirilebilen meslek eğitimi ve küçük bir nüfus kümesinin çocuklarının yararlanabildiği özel ya da yükseköğretime yönelik nitelikli eğitim veren okullar dışında örgün eğitim en düşük maliyet ve nitelikte yapılıp olmuştur. Örgün eğitimin niteliğindeki bu gerileme gelecekte iş arayan eğitimli bireylerin işgücü piyasasında kabullerini de etkileyen bir etken olacaktır.

Bir ülkede istihdamın yapısında ve istihdam düzeyinde gerçekleştirilecek değişmelerin uzun bir süre alması gerçeği işsizlik sorununun çözümünü de sınırlamaktadır. Bir başka deyişle işsizlik sorununun çözümü asıl olarak istihdamın yapısı içinde yer almaktadır. Ancak, istihdam yapısı içindeki değişmelerin ve iş arzındaki artışların mevcut işgücü birikiminin ve işsizlerin beşeri sermaye anlamındaki mesleki-egitsel nitelikleriyle, cinsiyet ve yaş yapısıyla, iş aramanın bireysel- algısal yanını oluşturan beklentileriyle uyumlu olup olmaması da sorunun çözümünü etkilemektedir.

İşsizlik ya da iş arama süresinde işsizlerin beklentileri ve işe karşı okulda kazandıkları tutum, ailelerinin işsiz kişiyi işsizlik süresince destekleyebilme durumu, kişinin eğitim ya da diğer mesleki etkinlikleri için harcadığı zaman ve para gibi bir kısmı sayısallaştırılabilen değişkenler işsizlerin istihdam içinde yer alabilme olasılıklarını etkileyecektir. Bu tür değişkenlerin bir kısmı eğitim sırasında bir kısmı da eğitim sonrasında gerek eğitim kesimine gerekse istihdam kesimine yönelik politikalarla etkilenebilir ve işgücünün istihdama doğrudan, pürüzsüz geçişini sağlamada katkıda bulunabilir.

Eğitimin işsizliğe çözüm getirip getirmeyeceği yönündeki tartışmalar da konunun bir diğer boyutunu oluşturmaktadır. Ancak işsizler arasındaki eğitilmiş olanların yüksekliği konunun sadece diploma ya da örgün eğitimden geçmiş olma ile ele alınamayacağını göstermektedir. Özellikle Türkiye, OECD ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında eğitilmiş nüfusun yaşadığı göreceli ve mutlak işsizliğin yüksek düzeyde olduğu bir ülke olarak dikkati çekmektedir. 1995 yılı verilerine göre 25 OECD ülkesi içinden bu konuda benzer özellik gösteren diğer ülkeler ise İtalya, Yunanistan, Portekiz ve Kore'dir (OECD 1997). Bu noktada eğitimle ilişkili olarak birlikte ele alınması gereken işsiz nitelikleri arasında cinsiyet, iş arayan kişinin ailesinin sosyo-ekonomik düzeyi, coğrafi konum, ayrımcılığın söz konusu olduğu durumlarda da ayrımcılığa konu olan değişkenler işsizlik-eğitim ilişkisini etkilemektedir. Öte yandan ülkedeki işsizlerin eğitsel nitelikleri ve işe ilişkin beklenti ve tutumları da politika belirleme çalışmalarının başlangıç noktasını temsil edebilecektir. Burada Türkiye'deki işsizlikle ilgili mevcut verilerden hareketle bir değerlendirmeye gidilmektedir.

Nüfus ve İşsizlerin Eğitim Durumu

Makro bir değişken olarak nüfusun eğitim düzeyine bakıldığında Türkiye'de nüfusun eğitim düzeyinde bir iyileşme eğilimi gözlenmektedir. Ancak okur yazar olmayan ve diplomasız nüfusta bir miktar azalma olurken nüfusun çok büyük kısmının ilkököl ya da daha az eğitim alarak işgücüne katıldığı görülmektedir.

1994 yılı Nisan ayı verilerine göre işgücünün yüzde 75,8'i ilkököl mezunu veya daha az düzeyde bir eğitim almıştır (İlkokul mezunu yüzde 58,9; diplomasız okur-yazar yüzde 6,1; okumaz -yazmaz yüzde 10,8). Ekim 1997 Örgün ve Yaygın Eğitim Anketi geçici sonuçlarına göre de işgücünün yüzde 68,3'ü ilkököl mezunu, okuryazar olup bir okul bitirmeyenler ve okur yazar olmayanlardan oluşmaktadır. Bu da göstermektedir ki işgücünün üçte ikisinden çoğu zorunlu öğrenim basamağını veya daha alt eğitim basamaklarını tamamlayamamıştır. İşgücünün eğitsel niteliğinin dağılımı doğrudan ve dolaylı olarak istihdamdaki ve işsizler arasındaki işgücünün niteliğini de etkilemektedir. Öncelikle, eğitim düzeyindeki artışın işgücüne katılma oranlarını artırdığı gözlenmektedir. (DİE. Ekim 1997 Örgün ve Yaygın Eğitim Anketi Geçici Sonuçları). Aynı kaynaktaki verilere göre, 12 ve üzeri yaş sivil nüfusun işgücüne katılma oranı yüzde 47,4 iken eğitim düzeyleri açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Buna göre, işgücüne katılma oranları yüksekokul mezunları için yüzde 81,4; mesleki eğitim mezunları için yüzde 66,8 ; ortaokul ve lise mezunlarında yüzde 47,0; ilkököl mezunlarında yüzde 49,7'dir. Sırasıyla okur yazar olmayanların ve okur yazar olup bir okul bitirmeyenlerin işgücüne katılma oranları yüzde 28,2 ve yüzde 37,6'dır. Böyle bir dağılım işgücüne katılımı, eğitimin olumlu olarak etkilediğini göstermektedir.

İŞSİZLİK VE EĞİTİM İLİŞKİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

DİE 1999 Nisan ayı Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçlarına göre 12 ve üzeri yaş grubundaki kurumsal olmayan sivil nüfusun işsizlik oranı yüzde 7,3'tür. Bu grubun eğitim düzeyleri itibariyle işsizlik oranları da şöyledir:

- Okuryazar olmayanlar yüzde 2,1
- Okuryazar olup bir okul bitirmeyenler % 4,5
- İlkokul mezunları % 5,8
- Ortaokul mezunları % 9,5
- Orta dengi meslek okulu mezunları % 19,2
- Lise mezunları % 16,1
- Lise dengi meslek okulu mezunları %13,9
- Yüksekokul veya fakülte mezunları % 6,6.

İşsizlerin en alt eğitim seviyesinde olanlarda ya da bir eğitim kurumundan mezun olmayanlarda görece olarak düşük olması bu eğitim grubundaki nüfusun toplam nüfus yapısı içindeki oranı ile ilişkili olduğu sanılabilir. Ancak, düşük eğitim düzeyinde bulunanların sivil nüfus içindeki oranları görece olarak daha yüksektir. Örneğin, sivil nüfus içinde yüksek okul ve fakülte mezunları yüzde 3,58 iken, ilkökullü mezunları yüzde 51,3'tür. Buna karşın işsizlik oranı fakülte ve yüksekokul mezunlarında daha yüksektir. Bu tür işsizlik düzeyi farklılaşmasının nedenleri işsizlerin yaş grupları ve işgücü piyasasına çıkış sürelerindeki gecikmede aranabilir.

DİE 1999 Nisan ayı Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçlarına göre 12-24 yaş grubundaki işsiz nüfusun eğitim düzeylerine göre dağılımı Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelgede de görülebileceği gibi 12-14 yaş kümesindeki işgücü görece olarak toplam işgücü içinde çok az yer tutmaktadır. Zorunlu eğitim süresinin sekiz yıla çıkarılması ve bu eğitim basamağının yaygınlaştırılması ile bu nüfus grubunun daha az işgücü içinde yer alması beklenebilir. Bu nedenle toplam genç nüfus olarak 15-24 yaş kümesine ait veriler dikkate alınmıştır. İşsizlerin kendi içindeki dağılımları ilkökullü ve lise mezunu olanların en büyük işsiz grubunu oluşturduklarını göstermektedir.

Çizelge 1

12-24 Yaş Grubundaki İşsiz Nüfusun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Yaş Grubu							
	12-14		15-19		20-24		Toplam	
	Bin	%	(Bin)	%	(Bin)	%	(Bin)	%
Okuryazar olmayanlar	-	-	5	1,5	1	0,2	6	0,8
Okuryazar olup bir okul bitirmeyenler	2	6,7	5	1,5	1	0,2	6	0,8
İlkokul mezunları	27	90,0	146	43,0	143	32,3	289	37,0
Ortaokul mezunları	1	3,3	56	16,5	60	13,5	116	14,8
Orta dengi meslek okulu mezunları	-	-	1	0,3	2	0,5	3	0,4
Lise mezunları	-	-	100	29,5	145	32,7	245	31,3
Lise dengi meslek okulu mezunları	-	-	25	7,4	51	11,5	76	9,7
Yüksekokul veya fakülte mezunları	-	-	1	0,3	40	9,0	41	5,2
Toplam	30	100	339	100	443	100	782	100

Kaynak: DİE. Hanehalkı İşgücü Anketleri Nisan 1999. Ankara, 1999.

Bununla birlikte bir değişken olarak genç nüfus şeklinde ele alındığında da işsizlerin yüzde 45,2'sinin 15-24 yaş grubunda bulunduğu görülmektedir. Toplam ilkokul mezunu işsizlerin yüzde 38,1 i; toplam lise mezunu işsizlerin yüzde 60,8'i; toplam lise dengi meslek okulu mezunu işsizlerin yüzde 58,5'i ; toplam yüksekokul veya fakülte mezunu işsizlerin de yüzde 36,3'ü 15-24 yaş grubunda yer almaktadır. Toplam işsizler içinde bu yaş grubunun oranı ise yüzde 45,2'dir. (DİE. 1999 Nisan Ayı Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları).

İşgücü piyasasında mevcut emeğin tamamen istihdam edilebilmesinin temel belirleyicisi ekonominin yatırım kapasitesi ve seçilen teknoloji olacaktır. Bununla birlikte büyük yatırım ve istihdam yaratma kapasitesi, işgücü piyasasında iyi örgütlenmiş bir işgücü ve iş piyasası bilgi sistemi ve eğitim kesimi içinde yer alan bazı temel bilgilendirmeler bulunmadığı sürece verimsiz işlemek durumunda kalacaktır.

İşsiz nüfus içinde yer alan yüksek eğitilmiş ve meslek eğitimi almış olanların oranlarının yüksekliği, eğitimin getiri oranının yüksekliği ile ilgili görüşlerin

İŞSİZLİK VE EĞİTİM İLİŞKİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

kuşkuyla karşılanmasına yol açabilecektir. Bununla birlikte işgücü piyasasındaki işleyiş ve ekonomik gelişmelere karşı eğitim sisteminin gösterdiği tepkinin yavaşlığı ile işgücü piyasasındaki nitelik beklentileri ; işgücüne sunulan yararlar ile eğitilmiş işgücünün beklentileri arasındaki farkın da böyle bir sonuçta katkısı olduğu düşünülebilir. Öte yandan işsizlerin saptanmasında kullanılan yöntem gereği eğitimden yeni ayrılanların iş arama sürelerinin ilk yıllarında işsizler arasında yer almaları genç ve yüksek eğitilmiş olanların işsizlik oranlarının olduğundan yüksek görünmesine yol açabilmektedir. Bununla birlikte eğitim kesiminde kazandırılacak niteliklerin istihdam düzeyi üzerindeki olumlu etkisinin sınırlarının da farkında olmak gerekmektedir. Bir ücret sorunu olarak karşımıza çıkan işgücüne sunulan yararlar ile işgücünden beklenen nitelikler arasındaki ilişki, ekonomik sistemle uyumlu gelişmeyen bir eğitsel yapı içinde eğitim düzeyi yüksek işgücünün düşük istihdamını ya da işsiz olmasını destekleyebilecektir.

Eğitim sisteminin ekonomik sisteme uyumlu olması sadece işverenlerin istedikleri niteliklerin daha iyi bir şekilde üretilmesi değil bununla birlikte eğitim sisteminin mezunlarını bir işçi (işgören) ya da kendi işini kurabilecek girişimciler olarak da siyasal ve kültürel olarak yetiştirebilmesidir. Bu noktada becerili işçi, ara eleman yetiştiren eğitim düzeylerinde sendikal bilinç ve işletmecilik (girişimcilik) eğitimleri de temel amaçlar arasında düşünülmelidir. Ayrıca okul ve istihdam arasındaki geçiş süreci de pek çok mezun için bir bilinmeyen oluşturmaktadır. Eğitim sırasında kazandırılacak işgücü piyasasının işleyişiyle ilgili bilgi ve okuldan işe geçiş aşamasında sağlanacak destek de istihdam sürecinde eğitimin etkisini artıracaktır. DİE Nisan 1999 dönemi hane halkı işgücü anketlerinin iş aramayıp işbaşı yapmaya hazır olanlara ilişkin olarak saptadığı veriler böyle bir bilgi ve destek sisteminin taşıdığı önemi gözler önüne sermektedir.

Türkiye genelinde Nisan 1999 döneminde 12 ve üzeri yaş kümesindeki işgücüne dahil olmayanlardan iş aramayıp işbaşı yapmaya hazır olanlar içinde iş bulma ümidi olmayan 167 bin kişiden 77 bini (yüzde 46,1) nereden iş arayacağını bilmemektedir. Bunların yarısını ise 15-24 yaş grubundaki kişiler oluşturmaktadır (15-19 yaş grubu 30 bin; 20-24 yaş grubu 10 bin) (DİE 1999, s.43). Görüldüğü gibi bu yaş grupları ortaöğretim ve yükseköğretim çağındaki gençlere karşılık gelmektedir. Yine bu gruptaki toplam 167 bin kişinin 73 binini 15-19 yaş grubundaki gençler oluşturmaktadır. Gençler arasında da kadınların işsizlik oranlarının daha yüksek olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu genç kadınların hem kadın olmak hem de genç olmakla işgücü piyasasında iki farklı olumsuz etkiyi birden yaşadıklarını düşündürmektedir. Bu noktada işgücü piyasası içindeki sorunlara bu küme açısından daha özenli bakmaya gereklilik bulunmaktadır.

İşgücünün eğitsel yapısı, iş arayanların bilgi eksikliği ya da işgücü piyasası bilgi sisteminin iyi örgütlenmemesinden kaynaklanan sorunlardan ekonomiyi arındırmak için önemli bir bilgi kaynağı olması yanında bir hedef kitle özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de eğitimle ilişkilendirilen işsizlikle mücadele politikaları arasında işsizlere kısa süreli dar bir alanda meslek eğitimi verme çok kullanılan önemli bir uygulamadır. Öte yandan belli bir alanda yüksek maliyetle ve uzun sürelerle mesleki eğitim almış olanların işsizler içindeki yerinin yüksekliği bu tür politikaların uygulanmasının işsizlerin önemli bir kesimi için güç olacağını göstermektedir. Bu kesimler ve yükseköğrenim mezunları için kısa süreli meslek kazandırma uygulamaları geçerli olamayacaktır. Eğitim düzeyleriyle ilişkili olarak istihdam dışında olanların işle ilgili beklentilerinin ve bunlardan gerek örgütsel düzenlemeler, gerekse beceri ve bilgi kazandırma yoluyla karşılanabileceklerin belirlenmesi gerekecektir. Bu noktada işe ilişkin tutumlar ve beklentilerin gerçekçiliği önemli bir değerlendirme konusu olmaktadır.

Eğitimin maliyeti, gençlerin eğitim sonrasında yaşadıkları yüksek işsizlik durumu ile daha da yükselmektedir. Ancak bu maliyet daha yüksek bir getiri elde etmeye dönük olarak eğitim içinde geçirilen süre ile aynı amaca hizmet ediyor olabilir. Yani iş arayan bir yükseköğretim mezunu kendisi için geçerli gördüğü ücret düzeyi ve diğer olanakları sağlayan bir iş buluncaya kadar iş aramayı sürdürebilir. Bu arayışla ilgili sürecin, piyasa bilgi sisteminde ve örgütlenmesinde sağlanacak gelişmeler ile gençlere kazandırılacak işe geçiş bilgi-becerileri ile kısaltılması olanaklı olabilir. İkili bir yapı gösteren aynı zamanda firmalar içinde de bölünmüş yapıların olduğu bir sistemde özellikle eğitim düzeyi yüksek olan işsizlerin işyerleri ile ilgili olarak daha yaygın ve hızlı bir bilgi edinme sistemine gereksinimleri olacaktır. Firma içi yükselmeye dayalı personel politikasının yaygın olduğu sektörlerde iş arama tutumları da başlangıçta eğitimle hedeflenen görevlerden daha düşük olanları kabul etmeyi de gerektirebilecektir. Bu yöndeki işleyişler konusunda bilgilendirme süreci orta ve yüksek eğitim düzeyinden mezun olmuş işsizlerin işyerlerindeki çok çeşitli giriş niteliğindeki işlere (veya diğer açık işlere) karşı tutumlarını etkileyebilecektir.

Yine iş ya da meslek konusundaki toplumsal tutum da işsizler içinde özellikle daha yüksek eğitim almış olanların bazı seçenekleri yok saymalarına yol açabilmektedir. Beden veya kol gücü kullanımının daha yoğun olduğu işlerden uzak durma, belli iş ya da meslekleri bazı cinsiyet ya da gruplarla özdeşleştirerek ondan uzak durma ya da sadece bu işe yönelme gibi tutum ve algılar da eğitim sistemi içinde çözülmeye çalışılması gereken sorunlar olarak görülebilir.

Politika Önerileri

Yukarıda tartışılan eğitim işsizlik ilişkileri çerçevesinde aşağıda belirtilen politika önerilerinin sorunun çözümüne katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

İŞSİZLİK VE EĞİTİM İLİŞKİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

- Ekonomik sistemin insangücü gereksinmelerini karşılamaya dönük olarak gerçekleştirilen insangücü planlaması çalışmalarının eğitim kesiminden mezun olanların işsizlik düzeyleri ile piyasada gelişen işgücü talebindeki nitel ve nicel farklılaşmalara kısa zamanda tepki verebilecek şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

- Yerel bilgi ağları ve internet ağı yoluyla yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde kolayca ulaşılabilen bir işgücü ve iş piyasası bilgi sistemi kurulmalı ve bu sistemin kullanımı ile ilgili bilgiler örgün ve yaygın eğitim kesimi içinde tüm gençlere ve yetişkinlere ulaştırılmalıdır.

- Eğitim sisteminin ekonomik sisteme uyumlu olması sadece işverenlerin istedikleri niteliklerin daha iyi bir şekilde üretilmesi ile gerçekleştirilemez. Eğitim sistemi, sağlıklı ve dengeli bir piyasanın oluşturulabilmesi için işe dönük beceri ile birlikte eğitim sisteminin mezunlarını bir işçi (işgören) ya da kendi işini kurabilecek girişimciler olarak da siyasal ve kültürel olarak yetiştirmelidir. Bu noktada becerili işçi, ara eleman yetiştiren eğitim düzeylerinde sendikal bilinç ve işletmecilik (girişimcilik) eğitimleri de temel amaçlar arasında düşünülmelidir.

- Okul ve istihdam arasındaki geçiş süreci de pek çok mezun için bir bilinmezi oluşturmaktadır. Eğitim sırasında sağlanacak mesleki rehberlik, işgücü piyasasının işleyişiyle ilgili bilgi istihdam sürecinde eğitimin etkisini artıracaktır.

- Eğitim düzeyleriyle ilişkili olarak istihdam dışında olanların işle ilgili beklentilerinin ve bunlardan gerek örgütsel düzenlemeler, gerekse beceri ve bilgi kazandırma yoluyla karşılanabileceklerin belirlenmesi gereklidir. İşgücü piyasasına ilişkin bilgi gereksinmesinin saptanması niteliğinde olacak bu çalışma, işe ilişkin tutum ve beklentilerin gerçekçiliğini sağlayacak eğitsel etkinlikler ile tamamlanmalıdır.

- Örgün eğitim başta olmak üzere tüm eğitim etkinliklerinde çalışmaya, çeşitli mesleklere ve işgücü piyasasına ilişkin olarak geliştirilen ve gerçekçi olmayan ayrımcı özellikle de cinsiyetçi yargıların giderilmesine çalışılmalıdır. Eğitim kesiminde bu tür önyargıların oluşması önlenirken piyasanın da bu yöndeki (cinsiyetçi, ayrımcı) uygulamaları etkin bir şekilde denetim altına alınmalıdır.

- İşgücü piyasasında oluşmuş bulunan ve gençlerin, kadınların ya da dezavantajlı gruplar arasında bulunan kişilerin işin gerektirdiği nitelikler dışındaki gerekçeler ile işe girişlerini engelleyen uygulamalara yönelik caydırıcı ve eşit iş alma uygulamalarını destekleyici yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

• İşgücü piyasasında çalışmakta olanların iş güvencesi, ücret vb konulardaki haklarını kötüleştirmeyecek yasal düzenlemeleri yapmak koşuluyla yükseköğretim öğrencilerinin öğrenimleri sırasında iş yaşamını tanımalarına yardımcı olacak kısmi zamanlı (part-time) çalışma deneyimi edinmeleri eğitim kurumları ve işyerlerince desteklenmelidir.

• Gençlerin iş deneyimi kazanmalarını kolaylaştırmak böylece işe başlamak için dezavantaj yaratan durumlarını ortadan kaldırmak için, firmaların ilk defa işe başlayacak kişileri istihdam etmeleri özendirilmelidir.

• Örgün meslek eğitimi yoluyla ara eleman yetiştirme ortaöğretim sonrasına kaydırılmaya devam edilmeli, eğitim kurumları belli bir kuruma özgü olabilecek sınırlı iş öğretimi değil genel mesleksel beceriler kazandırmaya yönelmelidir.

KAYNAKÇA

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE). **Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları Nisan 1994**. DİE Yayınları, Ankara.1994.

----- . **Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçlarına Nisan 1999**. DİE Yayınları, Ankara.1999.

----- . "1997 Örgün ve Yaygın Eğitim Anketi Sonuçları". **Haber Bülteni**. 14/01/1999.

Freeman, R. B. and J. L. Medoff. "The Youth Labor Market Problem in the United States: An Overview". Ed. R. B. Freeman and D. A. Wise. **The Youth Labor Market Problem: Its Nature, Causes, and Consequences**. National Bureau of Economic Research Conference Report, USA, 1982.

Jallade, J. P. Youth Unemployment and Education. Ed. G. Psacharopoulos. **Economics of Education Research and Studies**. Pergamon Press, Exeter, 1987, ss. 166-172.

Notstrand, Karin Arvemo and Ingegerd Berggren. "Transition from Education to the Labour Market for Young People in Sweden". CEDEFOP. **The Determinants of Transitions in Youth**. Papers from the conference organized by the ESF Network on Transitions in Youth, CEDEFOP and GRET. Barcelona 20-21 September 1993, 2nd edition, Berlin, 1994. ss. 214-222.

OECD. **Meeting of Labour Ministers. Paris, 14 and 15 October 1997. Background Graphical Annex**.